

DOI: 10.4467/2391-890XPAH.23.012.19251

Marta Włodarczyk-Rybacka
(Hufiec ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza)
mgr, marta.wlodarczyk.96@gmail.com
ORCID iD: 0009-0009-6553-2087

Postępowanie z aktami historycznymi w Związku Harcerstwa Polskiego na przykładzie zbioru Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza

Hufiec ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza jest jednostką terytorialną Związku Harcerstwa Polskiego i swoim zasięgiem obejmuje teren Wildy, Dębca, Rataj, a także Wirów i Pobiedzisk. Zrzesza prawie 500 harcerzek i harcerzy, zuchów, instruktorów oraz starszyznę harcerską. Za historyczną datę powstania hufca uznaje się 1 lutego 1913 r., kiedy to powołano do życia pierwszą wildecką drużynę – Drużynę im. Leszka Białego (obecnie 10 Poznańska Drużyna Harcerska im. Leszka Białego). Ponad 110 lat pracy harcerskiej, przerwanej jedynie na okres II wojny światowej i lata 1950–1956 (ze względu na likwidację ZHP w tamtym okresie przez komunistów), spowodowało wytworzenie wielu pamiątek tamtych wydarzeń w postaci dokumentów archiwalnych, spuścizn należących do instruktorów, zbiorów plaketek i odznaczeń, fotografii. Zbiorem tym na co dzień opiekuje się Komisja Historyczna Hufca – specjalny zespół, złożony z chętnych wolontariuszy. Zespół ten zajmuje się opracowywaniem, zabezpieczeniem i gromadzeniem pamiątek harcerskich związanych z działalnością wildeckiego harcerstwa. Zanim jednak opiszę jego działalność, zamierzam przedstawić, jak sytuacja wygląda od strony prawnej.

Instrukcja kancelaryjno-archiwalna ZHP

Instrukcja kancelaryjno-archiwalna Związku Harcerstwa Polskiego jest dokumentem regulującym obieg dokumentacji wśród jednostek terytorialnych i ich komórek organizacyjnych. W związku z tym odnosi się do obiegu dokumentacji w hufcach¹, chorągwiach² oraz Głównej Kwaterze ZHP³. Obowiązująca wersja tego dokumentu została uchwalona w 2020 r. Obecnie trwają prace nad jego zaktualizowaniem. Instrukcja składa się łącznie z 5 rozdziałów. W pierwszym z nich, zatytułowanym „Postanowienia wstępne”, omówiono obieg dokumentacji, postępowanie z korespondencją czy używane sformułowania specjalistyczne. W kontekście pamiątek historycznych warto zwrócić w tym miejscu uwagę na punkt 3, który wyraźnie określa, czym są materiały archiwalne w ZHP. Są to akta, wytworzone na skutek działania władz statutowych, co do których zastosowano przechowywanie wieczyste i nadano im kategorię A. Ponadto zalicza się do nich również dokumentację niearchiwalną o wartości historycznej taką, jak: pisma, fotografie, filmy czy nagrania⁴.

W rozdziale „Część Archiwalna”, podrozdziale „Archiwa”, znajdziemy punkt szczególnie interesujący w zakresie przepisów dotyczących postępowania z materiałami archiwalnymi o kategorii A. Punkt 24 wyraźnie precyzuje, kto w ZHP prowadzi działalność archiwalną. Jest to sieć archiwów harcerskich, na które składają się: Muzeum Harcerstwa, archiwum Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego, archiwa jednostek organizacyjnych podlegających GK ZHP (np. Centralna Komisja Rewizyjna) oraz archiwa chorągwiane. Muzeum Harcerstwa pełni przy tym funkcję głównego archiwum ZHP, do którego pozostałe instytucje i jednostki mogą przekazywać dokumentację aktową. W tym samym podrozdziale, w punkcie 29 zostały określone zadania archiwów. Są to m.in. przejmowanie akt z komórek organizacyjnych, opracowywanie, ewidencjonowanie i porządkowanie akt, udostępnianie ich, zabezpieczanie i brakowanie. Jak widać, działalność archiwów ZHP w tym wypadku nie różni się od działalności innych archiwów organizacji pozarządowych i wpisuje się w obowiązujące przepisy archiwalne⁵.

¹ Hufiec – jednostka terytorialna w organizacjach harcerskich, zrzeszająca drużyny, szczypty, kręgi i inne zespoły. Najczęściej terenem działania obejmuje powiat lub obszar kilku dzielnic.

² Chorągiew – jednostka terytorialna w organizacjach harcerskich, obejmująca zazwyczaj swoim obszarem teren województwa. W przypadku ZHP istnieje łącznie 17 chorągwi (ze względu na wyodrębnienie Chorągwi Stołecznej w Chorągwi Mazowieckiej).

³ Główna Kwatera ZHP – Zarząd Związku Harcerstwa Polskiego jako organizacji pozarządowej.

⁴ Instrukcja Kancelaryjno-Archiwalna, Instrukcje i Zasady Organizacyjne ZHP, dokument wewnętrzny w usłudze Office 365, s. 3.

⁵ Tamże, s. 6.

W podrozdziale „Podział akt na kategorie archiwalne” znalazł się również punkt 31, definiujący typ dokumentacji, jaką zalicza się do kategorii A. W tym wypadku są to m.in. dokumenty, które mają wysokie znaczenie historyczne, społeczne, gospodarcze, kulturalne czy naukowe. Stanowią one część narodowego zasobu archiwalnego i określa się je mianem materiałów archiwalnych. Co ważne, są to w głównej mierze dokumenty świadczące o działalności ZHP jako organizacji pozarządowej, np. Rozkazy Naczelnika ZHP, ogólniki itd. Przepisy regulujące ich porządkowanie są zgodne z przepisami archiwalnymi, oparte na instrukcjach Narodowej Dyrekcji Archiwów Państwowych⁶.

W jednym z podrozdziałów określono również zasady udostępniania akt osobom niezwiązanym z archiwum. Do podstawowych zasad udostępniania należy udostępnianie akt już uporządkowanych. Jeśli posiadamy oryginał i kopię, to zdecydowanie należy udostępnić kopię lub skan oryginalnego dokumentu, aby w ten sposób zabezpieczyć go przed zniszczeniem. Udostępnić akta można tylko w archiwum, w obecności archiwisty, a celem tych działań powinny być działania służbowe, naukowo-badawcze lub publicystyczne. „Wniosek o udostępnianie materiałów archiwalnych powinien zawierać: 1) temat i zakres pracy naukowej lub cel ich wykorzystania; 2) dane osobowe ubiegającego się, nazwę instytucji [...]; 3) klauzulę informacyjną wraz z wyrażeniem zgody na wytwarzanie danych osobowych”⁷.

Instrukcja określa również warunki przechowywania archiwaliów.

Magazyny archiwalne powinny być: 1) suche, widne, przewietrzane. Temperatura w lokalu powinna wynosić 14–20°C, wahania w ciągu 24 godz. (+/- 2°C), a wilgotność powietrza 45–60%, wahania w ciągu 24 godz. (+/- 5%); 2) zabezpieczone przed bezpośrednim działaniem promieni słonecznych, przed awarią sieci elektrycznej i wodociągowej; 3) zabezpieczone przed włamaniem (okratowane okna, drzwi metalowe lub obite blachą stalową z zabezpieczeniem antywłamaniowym, odpowiednie zamki o skomplikowanym mechanizmie i urządzenia alarmowe). 96. W magazynach archiwalnych powinna być odpowiednia rezerwa miejsca na regałach przeznaczona na kolejne dopływy akt⁸.

Dodatkowo magazyn powinien być wyposażony w metalowe regały, materiały gaśnicze i szafy służące do przechowywania czasowego⁹.

Dalsza część instrukcji zawiera również takie informacje, jak: zasady porządkowania i ewidencjonowania zasobu archiwalnego, profilaktykę, a także załączniki, w których zostały zawarte wzory dokumentów np. opisu teczki czy wykaz spisów zdawczo-odbiorczych. Załączono również Jednolity Rzeczowy Wykaz Akt dla ZHP¹⁰.

⁶ Tamże, s. 7–8.

⁷ Tamże, s. 9.

⁸ Tamże, s. 10.

⁹ Tamże.

¹⁰ Tamże, s. 10–41.

Komisje Historyczne jako archiwa historyczne

W codziennej pracy harcerskiej i wychowawczej archiwami historycznymi zajmują się specjalne zespoły nazywane Komisjami Historycznymi. Decyzją Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego nr 1/2002 z dnia 14 marca 2002 r. uchwalono specjalną instrukcję dotyczącą ich powoływania i funkcjonowania na poziomie chorągwi¹¹. Komisje historyczne powołuje Komendant Chorągwi na okres kadencji swojej komendy tj. 4 lata. W ich skład wchodzi członkowie ZHP, jak również specjaliści spoza organizacji zaproszeni przez Przewodniczącego Komisji. Zespół ten może ponadto formułować i powoływać własny regulamin działania, zgodny z dokumentami stowarzyszenia¹².

Głównym celem Komisji Historycznej jest badanie i opracowywanie historii ruchu harcerskiego na podlegającym jej terenie, kształtowanie świadomości historycznej wśród kadry wychowawczej oraz członków ZHP i popularyzowanie historii harcerstwa w społeczeństwie. W tym celu Komisja pozyskuje i zabezpiecza pamiątki historyczne, opracowania materiałów źródłowych dotyczące harcerstwa, uzyskuje i uzgadnia informacje o działalności ruchu harcerskiego, organizuje wystawy, seminaria, sesje i spotkania tematyczne. W miarę możliwości finansowych komisje starają się również o publikację swoich prac i opracowań. Komisja współpracuje z Muzeum Harcerstwa, jak również z organizacjami i instytucjami zewnętrznymi, np. Archiwami Państwowymi czy Instytutem Pamięci Narodowej¹³.

Nadto instrukcja precyzuje, że ocena Komisji Historycznej dokonuje się podczas Zjazdu Chorągwi ZHP¹⁴. Podobne komisje, na bazie tego dokumentu, mogą powstawać na poziomie hufców¹⁵.

Warto zauważyć, że zbiory Komisji Historycznych należą do niepaństwowego zasobu archiwalnego, mając charakter archiwum społecznego. Choć *Instrukcja Kancelaryjna ZHP* oraz *Instrukcja w sprawie organizacji i działalności chorągwianych Komisji Historycznych* precyzują postępowanie z aktami kat. B, to co do akt historycznych z nadaną kat. A informują jedynie o konieczności ich gromadzenia i zabezpieczenia. Tym samym zasady postępowania z tymi zbiorami mogą, ale nie muszą opierać się na państwowych przepisach archiwalnych. Zbiory te powinny być jednak ewidencjonowane ze względu na

¹¹ *Instrukcja w sprawie organizacji i działalności chorągwianych Komisji Historycznych* – załącznik do Decyzji Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego nr 1/2002 z 14 marca 2002 r., dokument wewnętrzny w usłudze Office365, s. 1.

¹² Tamże, s. 1-2.

¹³ Tamże, s. 2-3.

¹⁴ Zjazd Chorągwi ZHP – najwyższa władza ZHP na poziomie województwa, polegająca na wyborze członków komendy chorągwi. Zjazd Chorągwi zbiera się raz na 4 lata, poza szczególnymi sytuacjami.

¹⁵ *Instrukcja...*, s. 3.

to, że pozostają zasobami publicznymi. W Komisjach Historycznych instruktorzy i wolontariusze wykonują więc obowiązki archiwisty. Na miarę swoich umiejętności starają się zbiory uporządkować, stworzyć inwentarze i udostępnić je w przestrzeni publicznej np. na stronach internetowych chorągwi. Dzięki ich pasji i wolontariackiej pracy każda osoba zainteresowana dziejami harcerstwa może się z nimi zapoznać¹⁶. Na podstawie posiadanych zbiorów tworzone są również wystawy o tematyce historycznej. Przykładem takiej działalności była wystawa „Sztandary Chorągwi Wielkopolskiej ZHP”, która trwała od 18 stycznia do 28 lutego 2022 r. Zlokalizowano ją w Bibliotece Collegium Historicum UAM¹⁷.

Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza

Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza jest zespołem instruktorskim powołanym w maju 1975 r. Jego głównym zadaniem jest gromadzenie i przechowywanie materiałów dotyczących historii Związku Harcerstwa Polskiego, ze szczególnym uwzględnieniem historii jednostki terytorialnej, jaką jest Hufiec ZHP Poznań-Wilda. Ponadto do jego zadań należy upowszechnianie dorobku ZHP przez katalogowanie akt i wytwarzanie na ich podstawie materiałów o charakterze programowym (do działań wychowawczych) oraz merytorycznym. Obecnie zespół Komisji Historycznej składa się z 2 osób, a jego przewodniczącą jest podharcmistryni Marta Włodarczyk¹⁸.

Zbiory Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda liczą obecnie ok. 4 mb akt. Ze względu na ograniczone możliwości lokalowe archiwum to mieści się w piwnicy jednej z kamienic. Jest to również Komenda Hufca ZHP Poznań-Wilda. Miejsce zostało przystosowane do przechowywania akt m.in. przez osuszenie pomieszczenia, w którym te się znajdują. Przechowywane są w stałej temperaturze wahającej się od 17 do 19 stopni Celsjusza. Dzięki dofinansowaniu z Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018–2030 (w skrócie ROHiS) udało się pozyskać materiały pomocne w pracy archiwalnej takie, jak: teczki bezkwasowe, kartony bezkwasowe, folie i przekładki zabezpieczające fotografie i negatywy; przeprowadzono także warsztaty dotyczące zabezpieczania dokumentacji dla harcerzy hufca.

¹⁶ <https://cas.org.pl/czym-jest-archiwistyka-spoleczna/> (dostęp: 5 października 2023 r.).

¹⁷ <https://www.facebook.com/WydzialHistoriiUAM/posts/pfbid02VpakMhzZntoRbrhEHGidgxNtvynxZbH3agirBXAzWL6nm3MNSSf8G6JswFVb3zu9l> (dostęp: 5 października 2023 r.).

¹⁸ <https://poznawilda.zhp.pl/komisja-historyczna/> (dostęp: 15 marca 2023 r.).

Zasób Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda został podzielony według układu przyjętego przez nadzorującą ją Komisję Historyczną Chorągwi Wielkopolskiej ZHP. Wyróżniono w nim następujący podział tematyczny:

- A – Materiały naczelnictwa i komend chorągwi
- B – Materiały Hufca ZHP Poznań-Wilda
- C – Materiały drużyn harcerskich
- D – Materiały dotyczące zuchów, Komisji Historycznej i innych zespołów oraz Komisji Rewizyjnej
- E – Materiały z okresu okupacji hitlerowskiej na ziemiach Wielkopolski
- F – Wydawnictwa zwarte – biblioteka
- G – Czasopisma (brak)
- H – Fonografia (brak)
- I – Ikonografia
- J – Spuścizny, materiały, relacje instruktorów
- K – Materiały harcerskie różne
- L – Powstanie wielkopolskie 1918/1919 (materiały)
- Ł – Materiały różne dotyczące m.in. harcerstwa
- M – Nieruchomości (brak)
- N – Harcerska konspiracja w PRL / II konspiracja harcerska 1945–1989 (materiały)
- O – Sztandary harcerskie na ziemi wielkopolskiej
- P – Harcerskie miejsca pamięci na ziemi wielkopolskiej
- R – Zbiory materialne.

W dziale A (Materiały naczelnictwa i komend chorągwi), znajdziemy 2 główne zespoły: A/I – Archiwum Władz Centralnych – oraz A/II – Materiały Chorągwi Wielkopolskiej. W pierwszym z nich znalazły się materiały dotyczące m.in. regulaminów lub innych dokumentów wydanych na przestrzeni lat przez Główną Kwaterę ZHP. Drugi zespół dotyczy materiałów wytworzonych przez Komendę Chorągwi Wielkopolskiej ZHP i w głównej mierze składają się na niego uchwały, pisma i sprawozdania z działalności²⁰.

¹⁹ Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda, Spis akt Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda, <http://poznanwilda.zhp.pl/wp-content/uploads/Spis-akt-Komisji-Historycznej-Hufca-Poznan%CC%81-Wilda-1.pdf> (dostęp: 15 marca 2023).

²⁰ Tamże.

W dziale B (Materiały Hufca ZHP Poznań-Wilda), znalazło się miejsce dla 3 dużych zespołów archiwalnych. Pierwszym z nich jest zespół o sygnaturze B/I – Komenda Hufca Poznań-Wilda. Znalazły się w nim programy pracy hufca, rozkazy wydawane przez poszczególnych komendantów oraz tekst jednej z uchwał. Drugim zespołem w tym dziale, jest B/II – Patron hufca Jan Kasprowicz. Zespół ten składa się z materiałów dotyczących życia i twórczości Jana Kasprowicza – poety, którego hufiec w 1939 r. przyjął za swojego patrona. Znajdują się w nim opracowania Komisji Historycznej dotyczącej Kasprowicza, fragmenty jego wierszy, ikonografia, wycinki prasowe. Ostatni zespół w tym dziale o sygnaturze B/III dotyczy Historii Hufca ZHP Poznań-Wilda z zastrzeżeniem, że nie odnosi się on do poszczególnych drużyn, a do ogólnych dziejów tej jednostki terytorialnej. W zespole znajdują się m.in. jednodniówki wydawane z okazji okrągłych rocznic istnienia hufca, materiały dotyczące poległych w II wojnie światowej instruktorów i harcerzy, spisy instruktorów oraz sprawozdania i protokoły z pracy hufca²¹.

Dział C (Materiały drużyn harcerskich) dotyczy w całości działalności drużyn harcerskich. Składa się łącznie z 9 zespołów, z których 8 dotyczy materiałów pozostawionych przez takie drużyny jak: 23 Poznańską Drużynę Harcerzy, 8 Poznańską Drużynę Harcerek im. Barbary Łazarewiczówny czy Drużynę im. Emilii Plater. Ostatni zespół o sygnaturze C/IX/1 zawiera spisy drużyn należących na przestrzeni lat do Hufca ZHP Poznań-Wilda²².

Dział D (Materiały dotyczące zuchów, Komisji Historycznej i innych zespołów oraz Komisji Rewizyjnej) poświęcony jest innym zespołom w hufcu oraz gromadom zuchowym. Znalazło się tam również miejsce dla dokumentów wytworzonych przez Komisję Historyczną. Zespół D/I/1 dotyczy działalności Szczepu²³ o numerze XV. Niestety, nie zachowały się materiały dotyczące innych tego typu jednostek. Zespoły D/II/1 i D/III/1 dotyczą działalności Kręgów Instruktorskich, czyli zespołów zrzeszających kadre z uprawnieniami wychowawczymi. Zespoły D/IV/1–D/IV/4 przedstawiają działalność Komisji Historycznej – jej regulaminy, plany pracy, raporty z działalności czy korespondencję. W tym dziale znajdziemy również dokumenty dotyczące funkcjonowania Kręgu Seniorów, Klubu Łączności, Komisji Stopni Instruktorskich czy Komisji Rewizyjnej²⁴.

Dział E (Materiały z okresu okupacji hitlerowskiej na ziemiach Wielkopolski) jest stosunkowo niewielki i składa się zaledwie z jednego zespołu. Podobnie jest w wypadku działu F (Wydawnictwa zwarte), jednak ta sytu-

²¹ Tamże.

²² Tamże.

²³ Szczep – jednostka organizacyjna, zrzeszająca drużyny z danego obszaru, w której występuje ciąg metodyczny.

²⁴ Komisja Historyczna Hufca...

acja wynika z istnienia osobnej biblioteczki hufca. Biblioteka ta ma możliwość wypożyczenia książek do domu, w przeciwieństwie do akt historycznych, z którymi można zapoznać się jedynie na miejscu. Działy G (Czasopisma) i H (Fonografia) nie zostały jeszcze wyodrębnione. Obecnie w zasobach Komisji Historycznej nie znajdują się żadne nagrania dźwiękowe, czasopisma zaś czekają dopiero na rzetelne opracowanie²⁵.

W dziale I (Ikonografia) znalazło się miejsce dla materiałów ikonograficznych, które funkcjonowały jako samodzielne obiekty, niebędące częścią żadnego z zespołów. Niestety, spora część fotografii pozostaje nieopisana bądź opisy te są bardzo szczątkowe, co wymusiło wytworzenie sztucznego zespołu pod sygnaturą I/I/3 – Zbiór nierozpoznanych fotografii. Komisja Historyczna ma w planie podjąć działania, które być może wspomogą rozpoznanie wydarzeń i osób przedstawionych na fotografiach. Sporą część tego działu stanowią również negatywy pochodzące głównie z okresu 1945–1950²⁶.

Zdecydowanie największym działem jest dział J (Spuścizny, materiały, relacje instruktorów). Znajduje się nim aż 19 zespołów, a ich liczba wciąż wzrasta. Spuścizny te to w większości materiały zasłużonych dla hufca działaczy harcerskich. Wśród ciekawych obiektów znajdujących się w tych zespołach należy wymienić książeczki harcerskie, odznaczenia państwowe czy nawet oryginalną Kenkartę²⁷.

W dziale K (Materiały harcerskie różne) główny zasób stanowią opracowania patronów i bohaterów jednostek harcerskich, sporządzone zarówno przez instruktorów, jak i harcerzy. Uzupełnieniem tego działu są materiały dotyczące genezy skautingu i harcerstwa, biografistyki czy NSZZ Solidarność²⁸.

Dział L (Powstanie wielkopolskie 1918/1919) również nie jest zbyt duży, mieści bowiem 2 niewielkie zespoły. Zawierają one opracowania, spisy, wspomnienia, a także relacje z obchodów kolejnych rocznic. W dziale Ł (Materiały różne dotyczące m.in. harcerstwa) zgromadzono natomiast opracowania metodyki harcerskiej, materiały z zakresu pedagogiki czy materiały dotyczące wykorzystania historii w pracy metodycznej. Dział M (Nieruchomości) pozostaje pusty ze względu na to, że większość tych materiałów przechowuje Komenda Hufca, potrzebująca ich do codziennego gospodarowania majątkiem organizacji. Nie zachowały się również materiały pasujące jednoznacznie do działu N (Harcerska konspiracja w PRL, II konspiracja harcerska 1945–1989). Obecnie nie funkcjonuje również dział P (Harcerskie miejsca pamięci na ziemi wielkopolskiej)²⁹.

²⁵ Tamże.

²⁶ Tamże.

²⁷ Tamże.

²⁸ Tamże.

²⁹ Tamże.

Do szczególnie interesujących działów należą: dział O (Sztandary harcerskie na ziemi wielkopolskiej) oraz dział R (Zbiory materialne). W pierwszym oprócz metryczek sztandarów zachowało się 14 sztandarów historycznych drużyn i jednostek hufca, z których 8 ma dodatkowo drzewce. W zbiorach materialnych znalazły się barwne ilustrowane kroniki, proporczyki, plakietki obozowe i plakietki jednostek, medale okolicznościowe. Te przedmioty pozornie nie mówią niczego szczególnego o historii harcerstwa, jednak w zestawieniu z dokumentami stanowią wyjątkowe uzupełnienie posiadanych przez nas informacji³⁰.

Ostatnie dopływy pochodzące z darów, jak i znalezione podczas remontu pomieszczeń hufca, czekają na opracowanie. Są to w głównej mierze spuścizny Mieczysława Knapskiego oraz Małgorzaty Beszterdy-Wyrzykowskiej.

Działalność popularyzatorska Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda

Głównym zadaniem Komisji Historycznej jest gromadzenie i zabezpieczanie materiałów historycznych, a następnie wytwarzanie innych materiałów na tej podstawie, niemniej jednak Komisja Historyczna Hufca ZHP Poznań-Wilda prowadzi również działalność popularyzatorską. W ubiegłych latach w *social mediach* hufca pojawiał się cykl postów dotyczących historii hufca. Obecnie, ze względu na skoordynowane działania Zespołu Informacji i Promocji, Komisja Historyczna ukazywana jest w *social mediach* na bazie jej codziennej działalności. Na stronie internetowej hufca pojawiła się natomiast zakładka przygotowana przez Komisję. Jest nią Kalendarz rocznic. Kalendarz ten uwzględnia daty powołania drużyn i szczepów, ciekawe rocznice z historii hufca oraz rocznicę zakończenia kampanii Bohater (procesu przyznania patrona jednostce)³¹.

Komisja Historyczna Hufca Poznań-Wilda na co dzień organizuje warsztaty dla drużyn hufca. W zależności od potrzeb drużyny mogą dotyczyć one działalności archiwów i sposobów zabezpieczania dokumentacji, historii hufca bądź drużyny uczestniczącej w warsztacie, tworzenia kroniki drużyny lub historii związku. Materiały na te warsztaty pozyskiwane są głównie dzięki dofinansowaniu z ROHiS) lub z własnych środków zespołu³².

³⁰ Tamże.

³¹ J. Łuszczek-Pawelczak, M. Łuszczek-Pawelczak, M. Włodarczyk, *Kalendarz rocznic Hufca ZHP Poznań-Wilda*, <https://poznanwilda.zhp.pl/kalendarz-rocznic/> (dostęp: 15 marca 2023 r.).

³² Tamże.

Ze względu na 110-lecie istnienia harcerstwa na Wildzie, obchodzone w roku harcerskim 2022/2023, Komisja Historyczna mocno włączyła się w proces obchodów. Zespół przygotował dwie wystawy: planszową, dotyczącą historii hufca na jego własny użytek, oraz wystawę we współpracy z Biblioteką Raczyńskich pt. „Historia harcerstwa na Wildzie i Dębca”. Druga była prezentowana od 22 lutego do 15 marca 2023 r. i została połączona z prelekcją dla mieszkańców, podczas której rozwinięto wątki zawarte na wystawie. Zarówno prelekcja, jak i sama wystawa cieszyły się sporym zainteresowaniem³³. Kolejną ekspozycję dotyczącą tym razem obozów letnich w ponad 110-letniej historii hufca zorganizowano w lipcu 2023 r. Bazowała ona na artykule phm. Marty Włodarczyk-Rybackiej, opublikowanym na łamach „Kroniki Miasta Poznania”³⁴. Wystawie towarzyszył warsztat dla najmłodszych dzieci, zorganizowany przez jedną z gromad zuchowych³⁵. Komisja przygotowała też wystawę historyczną w formie zaaranżowanej harcówki w domku letniskowym podczas Zlotu Pokoleń na Bazie obozowej hufca w miejscowości Kaplin.

Komisja opracowuje ponadto materiały mające posłużyć całej społeczności wildeckich harcerzy. Na przestrzeni lat 2018–2023 dokonano pierwszego spisu akt w zasobach komisji i ich uporządkowania. Powstał spis miejsc pochówku zmarłych harcerzy i instruktorów hufca, uzupełniono spis kadry od roku 2006, a także zeskanowano niewielką część materiałów. Wszystkie te działania mają na celu ułatwienie instruktorom hufca pracy wychowawczej z wykorzystaniem jego historii³⁶.

Podsumowanie

Komisje Historyczne w Związku Harcerstwa Polskiego mają specyficzny charakter. Obowiązkowe tylko na poziomie chorągwi, działające na podstawie ogólnikowych instrukcji, są tymi zespołami, które mają za zadanie dbać o dorobek historyczny organizacji. Chociaż mają charakter archiwum społecznego, to zaangażowanie i ciężka praca ich członków pozwala na zachowanie spuścizny wielu harcerskich pokoleń. Harcerstwo jako organizacja młodzie-

³³ <http://www.bracz.edu.pl/event/wystawa-i-prelekcja-historia-harcerstwa-na-wildzie-i-debcu-filia-8-59/> (dostęp: 15 marca 2023 r.).

³⁴ M. Włodarczyk, „Lato, lato, lato czeka...”. O obozach letnich Hufca Związku Harcerstwa Polskiego Poznań-Wilda im. J. Kasprowicza [w:] „Kronika Miasta Poznania – Wiosna, Lato” 2002, nr 3, s. 291–299.

³⁵ <https://www.facebook.com/media/set/?vanity=Biblioteka.Raczynskich&set=a.66435-3002398065> (dostęp: 5 października 2023 r.).

³⁶ Materiały wewnętrzne Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza.

żowa o ponad 100-letniej tradycji jest ważnym elementem historii naszego państwa, a ogrom harcerskich archiwów wciąż pozostaje w głównej mierze niezbadany.

Bibliografia

Materiały drukowane

Włodarczyk M., „Lato, lato, lato czeka...”. O obozach letnich Hufca Związku Harcerstwa Polskiego Poznań-Wilda im. J. Kasprowicza, „Kronika Miasta Poznania – Wiosna, Lato” 2022, nr 3, s. 291–299.

Materiały internetowe

bracz.edu.pl/event/wystawa-i-prelekcja-historia-harcerstwa-na-wildzie-i-debcu-filia-8-59/ (dostęp: 15.3.2023).

cas.org.pl/czym-jest-archiwistyka-spoleczna/ (dostęp: 5.10.2023).

facebook.com/media/set/?vanity=Biblioteka.Raczynskich&set=a.664353002398065 (dostęp: 5.10.2023).

facebook.com/WydzialHistoriiUAM/posts/pfbid02VpakMhzZntoRbrhEHGidgxNtvy-nxZbH3agirBXAzWL6nm3MNSSf8G6JswFVb3zu9l (dostęp: 5.10.2023).

Instrukcja Kancelaryjno-Archiwalna, Instrukcje i Zasady Organizacyjne ZHP, dokument wewnętrzny w usłudze Office 365.

Instrukcja w sprawie organizacji i działalności chorągwianych komisji historycznych – załącznik do Decyzji Głównej Kwatery Związku Harcerstwa Polskiego nr 1/2002 z dnia 14 marca 2002 r., dokument wewnętrzny w usłudze Office 365.

Łuszczek-Pawelczak J., Łuszczek-Pawelczak M., Włodarczyk M., *Kalendarz rocznic Hufca ZHP Poznań-Wilda*, <https://poznawilda.zhp.pl/kalendarz-rocznic/> (dostęp: 15.3.2023).

poznawilda.zhp.pl/komisja-historyczna/ (dostęp: 15.3.2023).

poznawilda.zhp.pl/wp-content/uploads/Spis-akt-Komisji-Historycznej-Hufca-Poznan-CC%81-Wilda-1.pdf (dostęp: 15.3.2023).

Marta Włodarczyk-Rybacka

Postępowanie z aktami historycznymi w Związku Harcerstwa Polskiego na przykładzie zbioru Komisji Historycznej Hufca ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza

Streszczenie

Tematem artykułu jest proces kancelaryjno-archiwalny stowarzyszenia, jakim jest Związek Harcerstwa Polskiego. Omówiono w nim instrukcję kancelaryjno-archiwalną Związku Harcerstwa Polskiego, a także funkcje i charakter zespołów, jakimi są Komisje Historyczne, ze szczególnym omówieniem działalności Komisji Historycznej działającej przy Hufcu ZHP Poznań-Wilda im. Jana Kasprowicza. Przedstawienie jej zasobu oraz działalności popularyzatorskiej pozwala na scharakteryzowanie Komisji Historycznych jako swoistych archiwów o charakte-

rze społecznym, będących elementem struktury kancelaryjno-archiwalnej Związku Harcerstwa Polskiego, których głównym zadaniem jest opieka nad pamiątkami historycznymi mającymi kategorię A.

Słowa kluczowe: harcerstwo, Komisja Historyczna, archiwa stowarzyszeń, Związek Harcerstwa Polskiego

Marta Włodarczyk-Rybacka

Processing historical files in the Polish Scouting and Guiding Association, as exemplified by the collection of the Historical Commission of the Jan Kasprowicz Poznań-Wilda District of the Polish Scouting and Guiding Association

Abstract

The article investigates the registry and archival processes employed in the Polish Scouting and Guiding Association. The article analyses registry and archival rules of conduct of the Polish Scouting and Guiding Association, as well as the functions and character of its Historical Commissions, with particular emphasis on the activity of the Historical Commission operating at the Jan Kasprowicz Poznań-Wilda District of the Polish Scouting and Guiding Association. Presenting the contents of the fond and the promotional activities undertaken by the Historical Commission warrants the thesis that the Commission is a specific type of social archive in the registry and archival structure of the Polish Scouting and Guiding Association, whose main task is curating grade A historical memorabilia.

Keywords: scouting, Historical Commission, association archives, Polish Scouting and Guiding Association